

УДК 349

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1\(1\)-118-126](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1(1)-118-126)

Романенко Євген Олександрович, доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник, Генеральний штаб ЗСУ, <https://orcid.org/0000-0003-2285-0543>

Літвін Людмила Юрївна кандидат юридичних наук, доцент, полковник, доцент кафедри теорії права та кримінально-процесуальної діяльності, Національна академія державної прикордонної служби України, <https://orcid.org/0000-0003-2318-7085>

Сальнікова Ольга Федорівна доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, Заслужений діяч науки і техніки, Заступник начальника Головного управління військового співробітництва, Збройні Сили України, <https://orcid.org/0000-0002-7190-6091>

НОВІ МЕЖІ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз врегулювання питання гарантування права на судовий захист у малозначних спорах. Установлено, що в Україні, щоб цивільна справа не вважалася малозначною, ціна позову має становити за офіційним курсом Національного банку більше 6801 євро, а у справах про захист прав споживачів – більше 17002 євро.

Отже, як вказав Конституційний Суд України, приписи пунктів 1, 5 частини шостої статті 19 Цивільного процесуального кодексу України визначають грошовий критерій віднесення справ до категорії малозначних у розмірах, що перевищують аналогічний показник, установлений у Правилах ESCP.

Отже, задля додержання вимог Конституції України приписи процесуального закону мають забезпечити рівні юридичні можливості процесуального характеру для всіх учасників судового процесу, а у разі встановлення приписами права процесуальних відмінностей застосовані в процесуальному законі юридичні засоби мають бути спрямованими на досягнення правомірної мети, ґрунтуватись на конституційних принципах правовладдя (верховенства права), юридичної рівності та домірності.

Акцентовано, що держава реалізуючи свій розсуд щодо встановлення у процесуальному законі розміру ціни позову як критерію для віднесення справи до категорії малозначних, має обов'язок додержуватись конституційних принципів та зважати на вимогу правомірності мети під час застосування

такого юридичного засобу віднесення цивільних справ до категорії малозначних, як ціна позову, та додержуватись принципу домірності.

Пропоновано викласти у новій редакції ч. 5 ст. 274 ЦПК, встановивши, що суд відмовляє у розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження або постановляє ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, якщо після прийняття судом до розгляду заяви позивача належним чином подано зустрічний позов або позов третьої особи із самостійними вимогами, або за первинним позовом відбулося збільшення розміру позовних вимог або зміна предмета позову, і відповідна справа не може бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження.

Ключові слова: гарантування права, судовий захист, малозначні спори, Кодекс адміністративного судочинства України, відшкодування шкоди.

Romanenko Evgeny Olexandrovich, Doctor of Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel, General Staff of the Armed Forces of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2285-0543>

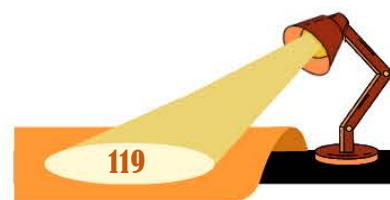
Litvin Lyudmila Yuriivna, candidate of legal sciences, associate professor, colonel, associate professor of the Department of Theory of Law and Criminal Procedure, National Academy of the State Border Service of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2318-7085>

Salnikova Olha Fedorivna, Doctor of Public Administration, Senior Research Fellow, Honored Worker of Science and Technology, Deputy Head of the Main Directorate of Military Cooperation of the Armed Forces of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-7190-6091>

NEW BOUNDARIES FOR THE DETERMINATION OF MINOR MATTERS

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the settlement of the issue of guaranteeing the right to judicial protection in minor disputes. It was established that in Ukraine, in order for a civil case not to be considered insignificant, the price of the claim should be more than 6,801 euros according to the official exchange rate of the National Bank, and in cases about the protection of consumer rights, it should be more than 17,002 euros.

Therefore, as indicated by the Constitutional Court of Ukraine, the prescriptions of clauses 1, 5 of the sixth part of Article 19 of the Civil Procedure Code of Ukraine determine the monetary criterion for assigning cases to the category of insignificant amounts exceeding the analogous indicator established in the ESCP Rules.

Therefore, in order to comply with the requirements of the Constitution of Ukraine, the provisions of the procedural law must ensure equal legal opportunities of a procedural nature for all participants in the judicial process, and in the event that the provisions of the law establish procedural differences, the legal means applied in the procedural law must be aimed at achieving a legitimate goal, based on the constitutional principles of the rule of law (rule of law), legal equality and proportionality.

It is emphasized that the state exercising its discretion to establish in the procedural law the amount of the price of the claim as a criterion for classifying a case as a minor, has the obligation to adhere to constitutional principles and take into account the requirement of the legitimacy of the goal when applying such a legal means of classifying civil cases as minor, as the price of the claim, and adhere to the principle of proportionality.

It is proposed to set out in the new edition part 5 of Art. 274 of the Civil Procedure Code, having established that the court refuses to consider the case under the rules of simplified claim proceedings or passes a decision on the consideration of the case under the rules of general claim proceedings, if after the court has accepted the claimant's statement for consideration, a counterclaim or a claim of a third party with independent requirements has been duly filed, or an increase in the size of the claims or a change in the subject of the claim occurred in the original claim, and the relevant case cannot be considered according to the rules of simplified claim proceedings.

Key words: guarantee of rights, judicial protection, minor disputes, Code of Administrative Procedure of Ukraine, compensation for damage.

Постановка проблеми. Прийняття 3 жовтня 2017 року Закону України № 2147-VIII та введення так званого «касаційного фільтра», який покликаний прискорити розгляд справ незначної складності.[1]

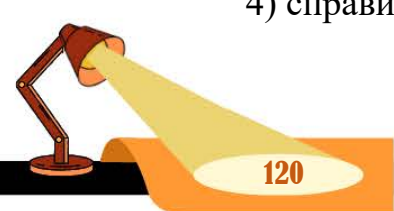
Відповідно до ч.6 ст.19 ЦПК малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

4) справи про розірвання шлюбу;

5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Разом із цим, ЦПК України в ч.4 ст.274 визначає перелік справ, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження. **Такими справами є:**

- справи, в яких ціна позову перевищує 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (наразі 567 500 грн.);
- сімейні (крім тих, що стосуються аліментів, додаткових витрат на дитину і розірвання шлюбу, бо ці справи є малозначними в силу закону);
- щодо спадкування;
- щодо приватизації державного житлового фонду;
- про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема віднесення справ до категорії малозначних на будь-якій стадії їх розгляду набуває масштабності й привертає все більше увагу фахівців.

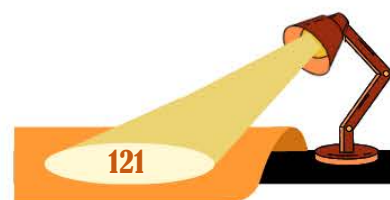
Мета статті – зорієнтована на розкриття сутності та особливостей врегулювання питання гарантування права на судовий захист у малозначних спорах.

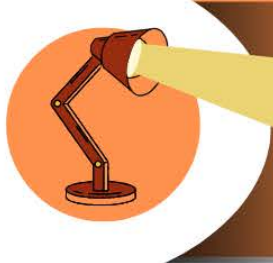
Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що ЦПК України не містить жодного порядку чи процедури визнання справ малозначними, але з даного питання є позиція Верховного Суду, висловлена в постанові від 27 грудня 2018 року по справі №589/3937/17.[2]

В цій постанові суд робить кілька висновків. По-перше: суд вправі відносити справу до категорії малозначних на будь-якій стадії її розгляду; по-друге: справа може бути визнана малозначною лише за постановлення ухвали суду про віднесення її до категорії малозначних; по-третє: справа не може бути малозначною в силу закону, якщо серед позовних вимог наявні вимоги немайнового характеру.

Отже, можна зробити наступний висновок: якщо позов містить хоча б одну немайнову вимогу то справа за його розглядом не є малозначною поки суд не винесе ухвалу про віднесення справи до категорії малозначних.

Разом і з цим, у своєму рішенні від 25 червня 2018 року у справі № 927/5/18 Верховний Суд наголосив, що розгляд у порядку спрощеного позовного провадження, яке притаманне саме малозначним справам, свідчить про визнання справи такою, навіть за відсутності прямої вказівки на це в описовій чи резолютивній частині судового рішення. В Ухвалі №684/865/18 від 31.05.2019 р. ВС констатував, що «малозначною справа є в силу своїх властивостей, незалежно від того, визнав її такою суд першої чи апеляційної інстанції».[3]

Виклад основного матеріалу. Другим сенатом Конституційного Суду України 22 листопада 2023 року ухвалено рішення № 10-р(П)/2023 за наслідками розгляду справи № 3- 88/2021(209/21, 47/22, 77/23, 188/23) за конституційними скаргами Дорошко Ольги Євгенівни, Євстіфеева Микити Ігоровича, Кушаби Івана Петровича, Якіменка Володимира Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 1, 5 частини шостої статті 19, пункту 2 частини третьої статті 389 Цивільного процесуального кодексу України (щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах), яким загалом підтверджено відповідність Конституції України інституту малозначних справ, проте визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), пункти 1, 5 частини шостої статті 19 Цивільного процесуального кодексу України, а саме «1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб» та «5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.»[4]

Вирішуючи порушені у конституційній скарзі питання, Конституційний Суд України дійшов висновку, що зазначені вище положення пунктів 1, 5 частини шостої статті 19 Цивільного процесуального кодексу України в частині встановлення розміру ціни позову як критерію віднесення справи до категорії малозначних не відповідають розумінню справи та спору в ній як малозначного, не є належними засобами регулювання процесуальних відносин та не узгоджуються з принципом верховенства права. Отже, оспорювані положення пунктів 1, 5 частини шостої статті 19 Цивільного процесуального кодексу України у цій частині суперечать приписам частині першій статті 8, частині четвертій статті 42, пункту 5 частини першої статті 85 Конституції України, а також міжнародним зобов'язанням України щодо забезпечення високого рівня захисту прав споживачів.

Згідно із пунктом третім резолютивної частини зазначеного вище рішення Конституційного Суду України, з метою належного юридичного врегулювання питання гарантування права на судовий захист у малозначних спорах, визначеного пунктами 1, 5 частини шостої статті 19 Цивільного процесуального кодексу України, що визнані неконституційними, відтерміновано на 6 місяців із дня ухвалення рішення про їх неконституційність.

Конституційний Суд України зазначив, що установлення у процесуальному законі розміру ціни позову як критерію для віднесення справи до категорії малозначних має бути ґрунтовано на принципові домірності, що зобов'язує державу визначити в законодавстві такий розмір ціни позову, який не буде надмірним для обраної мети та не спотворить розуміння справи як малозначної для особи.

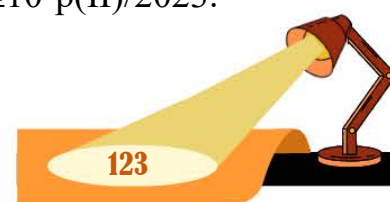
Разом з тим, визначені розміри ціни позову як критерії віднесення справи до категорії малозначних у сумах 268 400 грн. та 671 000 грн. є не лише значними, а й перевищують установлені в законі розміри прожиткового мінімуму для працездатних осіб та мінімальної заробітної плати. Зокрема, визначений у пункті 1 розмір ціни позову перевищує 40 мінімальних заробітних плат та дорівнює 8 рокам одержання особою виплат у разі, якщо ці виплати дорівнюватимуть розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. За пунктом 5 ціна позову перевищує 100 мінімальних заробітних плат та дорівнює 20 рокам одержання особою виплат у розмірі прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

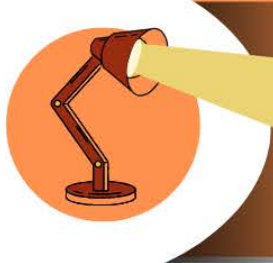
Крім того, Конституційний Суд України зауважив, що згідно з Європейською процедурою розв'язання дрібних позовів у країнах ЄС (далі – Правила ESCP) процедуру розв'язання дрібних позовів застосовують у разі, коли розмір позовних вимог не перевищує 5000 євро. Водночас в Україні, щоб цивільна справа не вважалася малозначною, ціна позову має становити за офіційним курсом Національного банку більше 6801 євро, а у справах про захист прав споживачів – більше 17002 євро. Отже, як вказав Конституційний Суд України, приписи пунктів 1, 5 частини шостої статті 19 Цивільного процесуального кодексу України визначають грошовий критерій віднесення справ до категорії малозначних у розмірах, що перевищують аналогічний показник, установлений у Правилах ESCP.

Отже, задля додержання вимог Конституції України приписи процесуального закону мають забезпечити рівні юридичні можливості процесуального характеру для всіх учасників судового процесу, а у разі встановлення приписами права процесуальних відмінностей застосовані в процесуальному законі юридичні засоби мають бути спрямованими на досягнення правомірної мети, ґрунтуватись на конституційних принципах правовладдя (верховенства права), юридичної рівності та домірності.

Таким чином держава реалізуючи свій розсуд щодо встановлення у процесуальному законі розміру ціни позову як критерію для віднесення справи до категорії малозначних, має обов'язок додержуватись конституційних принципів та зважати на вимогу правомірності мети під час застосування такого юридичного засобу віднесення цивільних справ до категорії малозначних, як ціна позову, та додержуватись принципу домірності.[4]

Група народних депутатів, куди входять представник Верховної Ради у Конституційному Суді України Максим Дирдін та голова Комітету Верховної Ради з питань правової політики Денис Маслов зареєстрували 19 лютого законопроект №11026 стосовно нової межі для визначення малозначних справ. Як вказують автори, законопроект внесений задля виконання Рішення Конституційного Суду України від 22 листопада 2023 року №10-р(П)/2023.

Законопроект №11026 «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах» передбачає зміни до ЦПК і КАСУ.

Нагадаємо, що розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб у 2024 році становить 3028 грн.

Так, у Цивільному процесуальному кодексі (ч. 6 ст. 19) пропонується визначити, що малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує 15 розмірів прожиткового мінімуму (ПМ) для працездатних осіб, або ж станом на 2024 рік 45 420 грн (чинна норма передбачає межу – 100 розмірів ПМ);

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує 30 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тобто 90 840 грн (наразі – 250 розмірів ПМ);

3) справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

4) справи про розірвання шлюбу;

5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує 30 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тобто 90 840 грн. (наразі – 250 розмірів ПМ).

Зі статті 274 ЦПК (Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження) пропонується викреслити норму, що у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються справи, що виникають з трудових відносин.

Також пропоновано викласти у новій редакції ч. 5 ст. 274 ЦПК, встановивши, що суд відмовляє у розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження або постановляє ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, якщо після прийняття судом до розгляду заяви позивача належним чином подано зустрічний позов або позов третьої особи із самостійними вимогами, або за первинним позовом відбулося збільшення розміру позовних вимог або зміна предмета позову, і відповідна справа не може бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження.

Також у п. 1 ч. 6 статті 279 ЦПК (Особливості розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження) народні депутати пропонують відкорегувати розмір предмета позову для застосування судом відмови в задоволенні клопотання сторони про розгляд справи в судовому засіданні з

повідомленням сторін. Наразі це можливо, якщо (одночасно з іншою умовою) предметом позову є стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Автори законопроекту пропонують зменшити цей розмір до 15 ПМ.

Крім того, законопроект передбачає зміни до Кодексу адміністративного судочинства України.

Так, у п. 2 ч. 4 ст. 12 КАСУ, яка регулює розгляд справ виключно за правилами загального позовного провадження, пропонується встановити, що за правилами позовного провадження розглядаються справи у спорах щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує 60 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Тобто, 181 680 грн. Чинна норма передбачає межу в 500 ПМ.

У ч. 6 ст. 12 КАСУ встановлюється, що для цілей цього Кодексу справами незначної складності є справи щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує 15 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Тобто, 45 420 грн. Чинна норма передбачає межу в 100 ПМ.

При цьому не вносяться зміни до Господарського процесуального кодексу.[4]

Висновки. Ухвалення законопроекту №11026 та реалізація його норм забезпечить приведення положень пунктів 1-5 частини шостої статті 19, пункту 2 частини третьої статті 389 Цивільного процесуального кодексу України у відповідність із Рішенням Конституційного Суду України від 22.11.2023 року № 10-р(П)/2023 та сприятиме врегулюванню питання гарантування права на судовий захист у малозначних спорах.

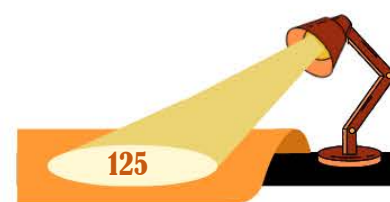
Література:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII

2. Постанова Верховного суду від 27 грудня 2018 року по справі № 589/3937/17 провадження № 61-11921св18 <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=78979430&red=1000030859c3736e5d259d3a81fb624e780f95&d=5>

3. Постанова Верховного суду від 19 червня 2019 року по справі № 927/5/18 <https://iplex360.com.ua/sud.php?doc=83304259>

4. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах: проекту Закону України від 19.02.2024 №11026 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43730>

References:

1. On amendments to the Economic Procedure Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts: Law No. 2147-VIII of October 3, 2017

2. Resolution of the Supreme Court of December 27, 2018 in case No. 589/3937/17, proceedings No. 61-11921св18 <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=78979430&red=1000030859c3736e5d259d3a81fb624e780f95&d=5>

3. Resolution of the Supreme Court of June 19, 2019 in case No. 927/5/18 <https://iplex360.com.ua/sud.php?doc=83304259>

4. On amendments to the Civil Procedure Code of Ukraine and the Code of Administrative Procedure of Ukraine regarding guaranteeing the right to judicial protection in minor disputes: draft Law of Ukraine dated 02.19.2024 No. 11026 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43730>

